

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація У статті досліджено сучасний стан біржового ринку та знайдені причини, що гальмують його розвиток. Наведено пропозиції щодо напрямів розвитку біржової діяльності в Україні в сучасних умовах.

Ключові слова: біржова діяльність, товарна біржа, фондова біржа, біржовий ринок.

Abstract The author investigates the current state of the exchange market and finds reasons that hinder its development. The suggestions on the directions of development of the exchange commodity activity in Ukraine in modern conditions are given.

Keywords: stock exchange, commodity exchange, stock exchange, stock market.

Вступ

Особливе місце в інфраструктурі сучасної ринкової економіки посідають біржі. Разом з тим в українському сьогоденні наявні проблеми як у сегменті товарних, так і фондових бірж. Разом із становленням ринку цінних паперів в Україні створені і розгортають свою діяльність позабіржові системи комп'ютерного котирування цінних паперів, і саме їм віддають перевагу торговці. А на фондових біржах реєструються поодинокі угоди за сприяння урядових структур, зокрема Фонду державного майна. За таких умов актуальним є пошук перспектив розвитку біржової діяльності в Україні.

Результати дослідження

Становлення біржової торгівлі у світі відбувалося з ініціативи купців, а її подальший розвиток та удосконалення були зумовлені потребами економіки країни і здійснювалися одночасно з її ростом. В Україні ж цей процес відбувався штучно, відродження товарних та інших бірж не було обумовлено потребами ринку, а здійснювалось в період спаду економіки, в умовах недосконалого правового забезпечення, що обумовило негативні наслідки їх діяльності.

На сьогоднішній день понад 20% бірж України зовсім не торгують, відбувається постійний процес реорганізації цих структур. І хоч за кількістю бірж Україна випередила в цілому весь західний світ, народжуються нові й нові структури цього типу. Досі біржова діяльність не ліцензується (за винятком фондової), не сертифікуються, хоча на цьому наполягають самі біржовики, особливо Національна Асоціація бірж України (НАБУ).

Однак більше, ніж 90% усіх біржових угод укладено на біржах, що діють у п'яти регіонах України, зокрема у м. Києві – 54,6%, Київській області – 15,8%, Полтавській області – 8,0%, Дніпропетровській області – 7,5%, Миколаївській області – 5,9%. У цілому біржі в областях ще не мають суттєвого впливу на формування товарних ринків.

Більшість (86%) укладених угод становлять спотові угоди, форвардні контракти в структурі біржового обороту займають лише 14%, а торгівля ф'ючерсними контрактами й опціонами практично відсутня. Разом з тим на світовому біржовому ринку перевагу надають саме торгівлі контрактами на термін, тобто грі на цінових котируваннях і хеджуванню, що і становить суть цінової стабілізації ринку [1]. Інтенсивне кількісне зростання біржової мережі не впливає на якісний рівень розвитку біржової діяльності, який залишається низьким.

До основних проблем біржового ринку України можна віднести наступні [2, 3].

– Незначна частка організаційного ринку - основна маса операцій здійснюється на позабіржовому ринку. Як наслідок, незначні обсяги біржової діяльності, низька ліквідність та прибутковість біржової діяльності як такої, непрозорість ціноутворення, інформаційна закритість емітентів, неможливість адекватної оцінки реальної вартості підприємств інвесторами.

- Низький рівень ліквідності - незначний обсяг операцій на біржовому ринку обумовлює низьку ліквідність організованого ринку, що, у свою чергу, стримує його розвиток, внаслідок неможливості нормальної роботи інвесторів з управління інвестиційними портфелями.

- Недостатня капіталізація ринку - підприємства не розглядають фондовий ринок як доступне джерело дешевих фінансових ресурсів. Ціни на акції підприємств не є індикатором їх успішності та перспектив розвитку. Як наслідок, значна недооцінка більшості біржових активів, низький рівень капіталізації фондового ринку.

- Проблема прав акціонерів і захисту інвесторів - права міноритарних акціонерів в Україні є швидше формальністю, ніж реально працюючим механізмом. Неможливість реально впливати на діяльність акціонерних компаній, відсутність гарантій з боку держави щодо захисту прав, небажання компаній виплачувати дивіденди створюють умови для обмеження доступу фізичних осіб до фондового ринку.

- Нормативне регулювання - нормативна база, що регулює біржову діяльність в Україні, все ще перебуває на стадії становлення. Значна кількість нормативних актів не відповідають міжнародним стандартам і потребують удосконалення та подальшого розвитку.

- Депозитарна діяльність - існування декількох незалежних депозитаріїв ускладнює державний контроль за їх діяльністю.

- Недосконалість податкового стимулювання - відсутність пільг для інвесторів, подвійне оподаткування дивідендів, оподаткування інвестиційних доходів, плата за реєстрацію цінних паперів, ліцензійні платежі тощо.

- Незначна кількість біржових інструментів - при всій різноманітності фінансових інструментів, в тому числі і похідних, в Україні присутній лише обмежений їх асортимент за обмеженим набором характеристик доходності, ризикованості, захищеності тощо.

- Недостатня кількість професіоналів - обмежена кількість інвестиційних компаній і брокерів, аналітичних та консалтингових компаній перешкоджають формуванню адекватно ринку праці біржових професіоналів.

- Дефіцит фінансових ресурсів - відсутність внутрішніх джерел фінансування, помножена на вкрай несприятливий інвестиційний клімат та міжнародний імідж, що відлякують іноземних інвесторів, сприяє дефіциту фінансових ресурсів на фондовому ринку України.

Виходячи з вищезазначених проблем, можна окреслити напрямки їх розв'язання, що сприятимуть розвитку біржової діяльності в Україні [2, 3].

- Скорочення чисельності бірж - необхідно позбавитися фактично непрацюючих бірж, залишивши лише ті, що реально провадять біржову діяльність в обсягах, що мають значення для економіки. Наприклад, шляхом створення однієї чи кількох універсальних бірж національного масштабу на зміну значній кількості регіональних бірж.

- Залучення фінансових ресурсів - слід активніше долучати до біржової діяльності капітали домогосподарств та створити адекватні умови і відповідний інвестиційний клімат для забезпечення діяльності іноземних інвесторів, особливо інституційних на фондовому ринку України.

- Збільшення частки організованого ринку - забезпечити як нормативні, так і організаційні умови для оформлення угод з купівлі/продажу біржових за суттю активів на організованому ринку.

- Забезпечення захисту прав інвесторів - узгодити національне законодавство з міжнародними стандартами та аналогами та забезпечити фактичну імплементацію норм і положень в реальне економічне життя.

- Підвищення капіталізації та ліквідності - створити умови та можливості для первинних публічних розміщень акцій українських підприємств не на закордонних площадках, а на біржах України. Стимулювання розвитку інститутів спільного інвестування, в тому числі й податкового.

- Реформування депозитарної системи - створення єдиного центрального депозитарію та забезпечення відповідності депозитарної діяльності в Україні світовим стандартам.

- Впровадження нових інструментів біржової торгівлі - створення належної нормативної бази для розвитку ринку похідних фінансових інструментів в Україні. Забезпечення належної інформаційної підтримки для підвищення рівня фінансової грамотності серед фактичних і потенційних учасників ринку щодо переваг від використання нових фінансових інструментів.

- Підвищення рівня біржової культури - проведення заходів щодо підвищення фінансової грамотності населення. Популяризація фондового ринку через засоби соціальної реклами.

– Забезпечення прозорості біржової діяльності - створення умов, в тому числі і шляхом нормативного регулювання, для забезпечення прозорості біржової діяльності в Україні та її учасників.

– Розвиток нових технологій біржової торгівлі - активне впровадження інформаційних технологій на базі Інтернету в біржову діяльність в Україні. Розвиток інтернет-трейдингу.

Висновки

Отже, біржова діяльність в Україні має позитивну динаміку багатьох показників, що її характеризують, але все ще перебуває на стадії становлення. Подальшому розвитку біржової та позабіржової діяльності заважає цілий ряд проблем, починаючи від низької ліквідності та низького рівня біржової культури в країні та закінчуючи непрозорістю біржових ринків і недосконалістю нормативного регулювання. Окремі аспекти біржової діяльності в Україні є штучно створеними, а біржі в Україні не є місцем зустрічі покупця і продавця, не є ринковим механізмом ціноутворення, а є лише місцем для реєстрації вже готових угод. Зважаючи на значну роль біржової діяльності в сучасній фінансово економічній системі, розв'язання існуючих проблем у цій сфері є важливим науково-практичним завданням. Таким чином, перспективи розвитку біржової діяльності в Україні є незаперечними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Яворська В.О. Світовий біржовий ринок: сучасний стан та тенденції розвитку [Електронний ресурс]/ В.О. Яворська, М.О. Солодкий// Агросвіт.–2013. – Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/13_2013/9.pdf.
2. Воронюк В.М. Проблеми та перспективи розвитку біржового ринку цінних паперів в Україні / В.М. Воронюк. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_NPE_2011/Economics/4_83270.doc.htm.
3. Іваницька О.М. Про Концепцію удосконалення функціонування біржової торгівлі цінними паперами / О.М. Іваницька. – Режим доступу: <http://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/Pro-kontseptsiyu-udoskonallynyya.pdf>

Анастасія Михайлівна Рязанова — студентка групи П-18мс, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, e-mail: anastasiariazanova23@gmail.com

Науковий керівник: *Тетяна Миколаївна Білоконь* — канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри підприємництва та фінансової діяльності, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Anastasia M. Riazanova — student of the Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Supervisor: *Tetiana M. Bilokon* — Cand. Sc. (Econ.), Assistant Professor, Assistant Professor of the Department of Entrepreneurship and Financial Activity, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia